

Typy flexe: inherentní vs. kontextová

inherentní flexe

- periferie i vnitřek slova
- pravidelná i nepravidelná forma
- lexikalizace

kontextová flexe

- periferie slova
- pravidelná forma

→ tentýž gramatický rys může být zároveň součástí inherentní i kontextové flexe

Číslo: **inherentní** vs. **kontextové**

jména = inherentní flexivní rys

přítel (1) přátel-**é** (>1) - extended exponence (ablaut + koncovka)
- inherentní flexe uvnitř (přátel-sk-**ý**)

adjektiva + slovesa = kontextový flexivní rys

Matčín- \emptyset _[AGR:SG] nov-**ý**_[AGR:SG] přítel_[SG] se včera opil- \emptyset _[AGR:SG].

Matčín-i_[AGR:PL] nov-**í**_[AGR:PL] přátelé_[PL] se včera opil-i_[AGR:PL].

Rod: **inherentní** vs. **kontextový**

muž [MASC]

mlad-ý_[AGR:MASC] muž_[MASC]

muž_[MASC]-ův-∅_[AGR:MASC] bratr_[MASC]

muž_[MASC]-ov-a_[AGR:FEM] sestra_[FEM]

tvůj_[SG]-∅_[AGR:SG] bratr_[SG]

tvoj_[SG]-i_[AGR:PL] bratři_[PL]

žena [FEM]

mlad-á_[AGR:FEM] žena_[FEM]

žen_[FEM]-in-a_[AGR:FEM] sestra_[FEM]

žen_[FEM]-in-∅_[AGR:MASC] bratr_[MASC]

naš_[PL]-i_[AGR:PL] bratři_[PL]

náš_[PL]-∅_[AGR:SG] bratr_[SG]

Flexivní paradigma

- tradičně: soubor tvarů slova
- latina: **paradigma** slovesa ‚vidět‘

vidēre ‚vidět‘, **videō** ‚vidím‘, **vidēs** ‚vidíš‘, **vidēbimur** ‚budeme viděni‘, ...

Uspořádání paradigmát

- paradigmatické buňky (*paradigm cells*): kombinace flexivních rysů a forem, kterými se vyjadřují
- přítentní paradigma:

	SINGULÁR	PLURÁL
1	vide ^e ō	vid ^e mus
2	vid ^e s	vid ^e tis
3	vid ^e t	vid ^e nt

	SG	PL
1	-eō	-emus
2	-ēs	-ētis
3	-et	-ent

buňka: 3SG + přítens ↔ -et

Subparadigmata

- slovesa: subparadigmata = konjugační třídy

2. konjugační třída: prézens

	SG	PL
1	vide ^e ō	vidē ^e mus
2	vidē ^e s	vidēt ^e is
3	videt	vident

debeō ,dlužít', teneō ,držet' ...

4. konjugační třída: prézens

	SG	PL
1	audi ⁱ ō	audī ⁱ mus
2	audī ⁱ s	audīt ⁱ is
3	audit	audiunt

domiō ,spát', sciō ,vědět' ...

Konjugační třídy: dekompozice forem

	SG		PL	
1	vid	-e	vid	-ē
	aud	-i	aud	-ī
		-ō		-mus
2	vid	-ē	vid	-ē
	aud	-ī	aud	-ī
		-s		-tis
3	vid	-e	vid	-e
	aud	-i	aud	-i
		-t		-nt
				-unt

- formy v přítomných buňkách II. a IV. konjugace mají analogickou strukturu: kořen-téma-koncovka
- rozdíly mezi subparadigmaty:
 1. *e*-ové téma vs. *i*-ové téma
 2. koncovka v buňce 3PL
-nt vs. *-unt*

Konjugační třídy: generalizace

- prézentní paradigma

	SG	PL
1	-ō	-mus
2	-s	-tis
3	-t	-nt / -unt

alomorfy

- koncovky se připojují ke kmeni
- **kmen: kořen+téma**
- forma tématu závisí na konjugační třídě
- II. třída: $[[\text{kořen}]\text{téma}_e]_{\text{kmen}}$
- IV. třída: $[[\text{kořen}]\text{téma}_i]_{\text{kmen}}$

Konjugační třídy: čeština

- tradiční klasifikace: 5 konjugačních tříd podle zakončení formy v buňce 3SG
- 3SG = přítomný kmen

	I. (e)	II. (ne)	III. (je)	IV. (í)	V. (á)
3sg	nese	tiskne	kupuje	nosí	dělá
3pl	nesou	tisknou	kupují/ou	nosí	dělají

Dekompozice forem: II. a III. konjugace

tisk-ne → tisk-**n-e** kupu-je → kup-**uj-e**

tisk-**n-i**

kup-**uj**

tisk-**n-oucí**

kup-**uj-ící**

- formy „n“ a „uj“ se vyskytují nezávisle na formě „e“
→ řetězce „ne“ a „uje“ jsou bimorfémové: -n-e, -uj-e
→ -e = **prézentní tematický sufix/prézentní kmenotvorná přípona**

Unifikace přezentních paradigm: I./II./III.

	SG		
1	ber		-u
	tisk	-n	-u
	kup	-uj	-u
2	ber		-ě
	tisk	-n	-ě
	kup	-uj	-ě
3	ber		-ě
	tisk	-n	-ě
	kup	-uj	-ě

	PL		
1	ber		-e
	tisk	-n	-e
	kup	-uj	-e
2	ber		-e
	tisk	-n	-e
	kup	-uj	-e
3	ber		-ou
	tisk	-n	-ou
	kup	-uj	-ou

Transparentnost forem

	PRÉZENS	OS/ČÍSLO		
2SG	-e	-š	3SG	-e
2PL	-e	-te	3PL	-ou
1PL	-e	-me	1SG	-u

= transparentní formy:

2 nezávislé formy pro

inherentní flexi (čas)

a kontextovou flexi (os/číslo)

= netransparentní formy:

1 forma pro oba typy flexe

Analýza 1: nulové morfémy (model IA)

	PRÉZ	OS/Č	
3SG	-e	-∅	<-∅,3SG>
3PL	-∅	-ou	<-∅,PRÉZENS> / 3PL a 1SG I.-III. konjugace
1SG	-∅	-u	

→ morfém s gramatickým významem ‚prézens‘ má 2 alomorfy:

<-e,PRÉZENS> / I.-III. Konjugace

<-∅,PRÉZENS> / I.-III. konjugace: 3PL a 1SG

Analýza 2: morfonologické pravidlo

	PRÉZ	OS/Č	
3SG	-e	-∅	<-∅,3SG>
3PL	-e	-ou	<-e,PRÉZENS> / I.-III. konjugace
1SG	-e	-u	

→ -e mizí v kontextu před vokalickými koncovkami -ou a -u

e → ∅ / __+V (Jakobsonovo pravidlo)

nes-e-u → [nesu], nes-e-ou → [nesou]

!! rode-u → *[rodu], Kore-ou → *[korou], ne-unést → *[nunést]

Analýza 3: kumulativní morfém

	PRÉZ	os/č
1PL	-e	-me
1SG		-u

$\langle -e, \text{PRÉZENS} \rangle, \langle -me, 1\text{PL} \rangle = \text{nes-}e\text{-me}, \text{tiskn-}e\text{-me}, \text{kupuj-}e\text{-me}$

$\langle -u, \text{PRÉZENS}+1\text{SG} \rangle = \text{nes-}u, \text{tiskn-}u, \text{kupuj-}u$